

D'Octavi a August i de la República als valors republicans.

Evolució política i canvi de paradigma a la Roma del segle I aC

JORDI PALOMINO ABRIL

Abstract:

In *De Vita Caesaru* Gaius Suetonius reviews life of twelve firsts' emperors, since Caesar to Domicianus, despite Caesar was not an emperor. Author offers us many important details that allows us to draw the career and life of these characters. But, ironically it's not very well known Suetonius life. It's known he was born in 70 at Rome and died in 126, at the age of 56. He was a writer, a historian, a poet and a roman government officer. It's known that its book it began to be written at the same time the emperor Adrian kick him out of its court. It is dedicated to the praetorian guard prefect, Gaius Septicius, whom interested literature and also was a friend of Pliny the Elder. *De Vita Caesaru* offers us an unofficial of August. This work purpose is to delve into the process of acquiring power on his own, thus he took over the reins of the Republic. To understand why happened, the context he lived thus the transition to the Principate is the purpose of this job. It is about the authoritarian drift of a man or rather the remedy for a Republic lacked of good health? Or both?

Resum:

A *Vides dels Dotze Cèsars* (*De Vita Caesaru*), Gai Suetoni repassa la vida dels emperadors, des de Cèsar fins a Domicià, tot i que el primer no ho fou. L'autor ens ofereix detalls importantíssims per a reconstruir la vida i trajectòria d'aquests personatges, però irònicament es coneix poc sobre la vida del mateix Suetoni. Se sap que ell nasqué en 70 a Roma i morí en 126. Fou autor, historiador, poeta i secretari governamental romà. És conegut que l'obra va començar a ser escrita quan l'emperador Adrià l'expulsà de la cort. Està dedicada al prefecte de la guàrdia pretoriana, Gai Septici,

pretorià interessat en la literatura i amic de Plini el Vell. *Vides dels Dotze Cèsars* ens ofereix un relat oficial del personatge que volem tractar en aquest treball: August. L'objectiu és conèixer com es va produir l'acumulació dels poders de la República en una sola persona. Entendre per què es va produir, quin era el context i com es va transitar cap al principat és el nostre objectiu. Es va tractar de la deriva autoritària del personatge o va ser el remei inevitable a una República que donava senyes d'esgotament? O ambdues?

El context d'incertesa en què va créixer *Caius Iulius Caesar Octavianus*: dels triumvirats a la guerra amb Marc Antoni i el retorn de la República

El sistema republicà no tenia en l'antiguitat el significat que donem avui dia a la paraula. Es tractava de la República oligàrquica, la de les elits. No era un sistema democràtic tot i haver-hi mètodes d'elecció, representativitat i separació de poders, així com càmeres parlamentàries i magistratures. La República va néixer per acabar amb el poder en mans d'una sola persona: el rei. Des de l'expulsió de Tarquini el Superb a finals del segle VI aC, la República va anar evolucionant. El monarca, fins aleshores, retenia tot el poder en la seva persona. Havia de fer pocs equilibris per a governar. Per antagònica, la República es va plantejar com el sistema en què la sobirania del rei havia d'ésser repartida en diverses persones. No només es compartia el govern esdevenint coral, sinó que cadascuna de les parcel·les de poder havia d'anar alternant-se de mans. Seran les magistratures les que administraran. I ocupaven aquestes magistratures les persones de l'oligarquia, les famílies nobles de Roma. Aquest sistema fou només possible implementar-se per ser la romana una societat madura. El repartiment de les quotes de poder requeria per part de la classe dominant solidaritat. La plebs, el conjunt de la massa de persones que no formaven part de l'oligarquia, aniria guanyant-se representativitat al llarg dels segles. La màxima expressió de sobirania i representativitat de la plebs en l'Estat romà fou la figura del Tribú de la Plebs. Van ser famosos episodis com el de la secessió de l'Aventí (494 aC) en el context de la pugna entre l'oligarquia i la plebs, així com la Llei de les Dotze Taules (450 aC), les Lleis Licínies Sèxties (367 aC) o la Llei Hortènsia de (287 aC). Havia de ser un sistema harmoniós sostingut per l'equilibri de poders que havia de garantir l'oligarquia. L'equilibri, però, es trencava fàcilment quan individus pertanyents a aquesta classe benestant volien ocupar més parcel·les de govern de les que la República podia permetre atorgar a una sola persona durant un període efímer. No eren les guerres a l'estranger, les invasions o les revoltes populars el que feien perillar el sistema republicà, sinó els propis membres que havien d'alternar-se en el *ma remagnum* immens de magistratures sobre les quals descansava tota la sobirania que, temps ençà, acaparava una sola persona: el rei. La transformació entre el

60 i el 30 aC no va ser una revolució social, sinó política (Flaig, 2011, p.75). A Roma, les classes governades mai varen girar-se en contra del grup senatorial de manera directa ni van actuar de manera organitzada. Així i tot, foren responsables de la caiguda del govern oligàrquic pel fet que els polítics van començar a utilitzar les masses per aconseguir objectius polítics: va aparèixer el populisme (Lepelley, 1998). El populisme anava *in crescendo* a mesura que augmentava l'interès de la plebs pels afers públics. Parts significatives de les classes governades varen anar donant més i més suport a aquells senadors i polítics que es rebel·laven contra el Senat i les institucions per estar aquestes corrompudes als ulls dels ciutadans (Flaig, 2011, p.67-84). Les guerres civils de l'últim segle aC són el més clar exemple del final de l'estabilitat i l'equilibri. Fins aleshores, la República havia funcionat com una orquestra en què cada músic tocava un instrument. Una música harmoniosa era el producte de la col·laboració de tots ells. El so angelical, però, va trencar-se i va proferir un soroll estrident a causa de la descoordinació, l'egoisme i els personalismes, incompatibles amb la República. S'havia arribat de manera tàcita a la conclusió que calia buscar un director d'orquestra, que mantindria tots els instruments republicans intactes,

però que, a partir d'ara, tocarien les notes que dictés el nou director.

El primer triumvirat va ser una de les evidències de l'estat decadent del sistema republicà. Fou forjat per un Pompeu que llicenciava les seves tropes a l'espera que el Senat ratifiqués les concessions que ell personalment havia fet a ciutats, reis i autoritats estrangeres durant la guerra mitidràtica. L'assemblea del Senat era la que havia d'aprovar el repartiment de terres per als veterans de Pompeu (Ferrer, 2005, p. 409-411). Per altra banda, participà del triumvirat Marc Licini Cras, que va enriquir-se amb els seus negocis i amb les confiscacions a Sula, i és conegut per la seva lluita contra el rebel Espartac entre el 74 i el 71 aC, qui va liderar una revolta de 120.000 esclaus en terres italianes per a millorar la situació vital de l'esclavitud, no per abolir-la. En tercer lloc, un jove Juli Cèsar que faria de pont entre Cras i Pompeu. Cneu Pompeu aportava l'autoritat militar i política; Cras, un fons monetari gairebé inacabable; i Cèsar era ja aleshores una jove promesa militar que havia destacat combatent els lusitans a Hispània. Era l'aposta a l'alça. El pacte d'aquests tres individus es va forjar en privat, al marge del marc institucional. Cèsar, que arribaria al consolat en 59 aC, presentaria i defensaria des de la magistratura el triumvirat (Apiano, trad. de A. Sancho, 1985). En 59 aC, però, la República havia arribat a tal punt de tensió interna que l'ordre senatorial era incapaç ja de governar Roma dintre el marc tradicional (Flaig, 2011). Després de l'experiència de govern col·legiat a tres bandes, Pompeu aconseguiria el consolat únic: per la mort de Cras en 53 aC en una campanya contra els parts i per la impossibilitat de renovar el consolat Cèsar estant a la Gàl·lia. A partir d'aquí se succeïran un conjunt de fets que tensaran les relacions amb Cèsar: en 54 aC mor Julia, la seva filla, casada amb Pompeu, l'últim vincle entre ambdós. Pompeu, ocupant el consolat, delega el govern de la Hispània i és nomenat cònsol *sine collega*, únic, amb l'encàrrec del Senat d'enfrontar-se a Cèsar, a qui es considera en rebel·lia per mantenir-se amb l'*imperium* a la Gàl·lia sense ser ja cònsol, raó per la qual és declarat enemic de l'Estat (Ferrer, 2005, p. 409-411). L'enemistat que es proferien mútuament va desencadenar una guerra civil entre els dos principals personatges del moment i les seves respectives faccions i interessos: *populares* liderats pels julis i *optimates* per Pompeu el Gran. El

primer en surt vencedor i inicia un cicle de reformes que molts entenen com un acostament al sistema monàrquic del qual els romans varen desempallegar-se'n fa molts anys, i els va costar Déu i ajuda. Com és sabut, en 15 de març de 44 aC, Cèsar és assassinat pels més fidels defensors d'uns valors republicans amenaçats per la seva persona. Els assassins correrien la mateixa sort que el dictador, derrotant-los definitivament a la batalla de *Filipos* i a Àfrica. Després de la tempesta, una nova eventual pau tensa tornava: el segon triumvirat constituït per Marc Emili Lèpid, Marc Antoni i Gai Juli Cèsar Octavià. Juli Octavi no era fill natural de Cèsar, però va ser adoptat com a hereu de les seves possessions per una banda i, no menys important, dels seus títols i reconeixement, per l'altra. Com a successor de Cèsar, heretà tota la seva fortuna. Uns diners en quantia que no ingressava a l'*aerarium*

Saturni, administrat pel Senat, sinó al seu tresor particular, al fisc (Grimal, 1999, cap. 3). Aquest rerefons econòmic va ser un dels pilars de la seva carrera. Els diners a Roma eren l'ascensor social. Com hem dit, la política a la República l'exercia la classe oligàrquica –tot i que a poc a poc la plebs va anar introduint-se en el govern-. La República confiava la governació als rics, però aquests governants havien de correspondre la *Res Publica* amb aportacions pecuniàries de la seva pròpia fortuna. Havien de ser protectors dels seus clients, dels seus conciutadans. És per això que tenir una bona fortuna permetia fàcilment la promoció política. Hem vist anteriorment el cas de Cras, que va formar part del primer triumvirat sense ser un personatge rellevant com sí que ho fou Pompeu. Era un costum republicà al qual els nobles s'hi veien pràcticament obligats, especialment quan exercien

magistratures importants. Octavi no trencà la tradició i va pagar de la seva butxaca una gran quantitat d'obres públiques com ara carreters, va proveir de gra la ciutat de Roma en moments d'escassetat (*annona*) i va erigir conductes d'aigua (Grimal, 1999, cap. 3). Per altra banda, durant la República, les legions sovint foren pagades per nobles, convertint-se en amos de porcions de l'exèrcit: ho feu Cras, Octavi i tants altres. El famós *noblesse oblige* seria el costum fet norma de la participació amb *munera* per part dels qui ostentaven responsabilitats públiques.

Cap al segon triumvirat i una nova guerra civil

El 43 aC era l'any en què s'iniciava el segon triumvirat entre Octavi, que aportava l'herència política de Cèsar; Marc Antoni, reconegut militar i lloctinent de Cèsar; i Lèpid, personatge discret que no s'interposaria en els assumptes dels primers. Els tres, com en el primer triumvirat, es repartiren territorialment les províncies. Lèpid, Àfrica; Octavi, la Gàl·lia i províncies occidentals; i Marc Antoni, Orient, amb qui travaria una aliança amb Cleòpatra Filopator (en grec Κλεοπάτρα Φιλοπάτωρ). Els triumvirs podien imposar la seva voluntat i dirigir qualsevol política que desitgessin: això va ser el final de la República (Flaig, 2011, p.75). La segona experiència triumviral acabaria com la primera: amb una guerra. Lèpid va guardar les distàncies. Octavi va vèncer Marc Antoni i Cleòpatra en 33 aC a la batalla naval d'*Accium*. Després, la reina i el triumvir es dirigiren a Egipte, on Octavi els perseguí i, finalment, se suïcidaren. Sobre aquest episodi hi ha hagut molta literatura romàntica. Una vegada derrotat el seu últim obstacle, Marc Antoni, Octavi no va tornar d'Egipte a Itàlia amb un pla autocràtic mestre llest per a ser aplicat (Beard, 2016). Lèpid, apartat del triumvirat, ja dissolt, ostentà el càrrec de *Pontifex Maximus* fins a la seva mort. Octavi, malgrat això, tenia via lliure. El final del triumvirat, però, fàcilment podria haver deixat pas a la fragmentació de l'imperi i a l'aparició de senyors de la guerra en les diferents províncies. Aquests successors podrien haver consolidat les seves regions tal com feren els successors d'Alexandre (Flaig, 2011, p.76). El que era poc probable era que es mantingués el territori unit, tot i que així va passar.

Durant el triumvirat, però, Octavi havia començat a submergir-se en la política de Roma, però sobretot en la política exterior. Sabia que en algun moment

necessitaria suports, d'una clientela, a les províncies. Vegem l'exemple de l'obra d'Octavi a Àfrica. Entre el 40 i el 36 aC, la província és governada pel triumvir Lèpid. En 36 aC és apartat i Octavi li pren el relleu. Des d'aquest moment, Octavi reordena la regió per tal que un sol governador se n'encarregui. Crea l'Àfrica Proconsular que inclou des de la Cirenaica a Numídia i Mauritània, moment també en què Cartago substitueix Útica com a capital. L'entrada definitiva d'Àfrica dintre el domini d'Octavi significà per a la regió el final de les guerres civils i la represa del programa cesarià (Lepelley, 1998, p. 75). Seguint els plans de Cèsar, Àfrica acull un contingent de 3.000 colons, malgrat tots els mals presagis que assolaven Cartago "la malédiction sur le sol púniques fut solennellement levée" (Lepelley, 1998). A Cartago se li concedeixen privilegis com ara la immunitat fiscal, i s'hi construeix un fòrum. Cirta fou declarada colònia juliana oficial. A més de l'extensió de Cartago i la legislació de Cirta, va fundar 8 o 9 colònies. La principal va ser la de *Sicca Veneria* (Leket), amb un gran nombre de territoris que en depenien, sobretot viles. La fundació de colònies per part d'Octavi era indispensable perquè necessitava procurar terres a un innombrable contingent de veterans dels exèrcits de les guerres civils (Lepelley, 1998, p. 78). Octavi no només aconseguia guanyar-se el suport dels romans de les colònies (veterans que s'hi instal·len i colons) sinó que també iniciava una vertadera política de romanització –gràcies a aquestes colònies-. Els colons convivien amb els autòctons: "on doit cependant constater qu'Auguste se préoccupait fort peu d'intégrer les Africains dans la romanité".

Princeps senati i el Principat

Les seves primeres mesures després de la guerra varen ser la condonació de deutes i la reducció de la pressió fiscal, així com l'organització de l'assentament a Itàlia i a les províncies dels veterans de les guerres (González-Conde, 2005). Aconseguí, per altra banda, que des del 31 aC se li concedeixi el consolat cada any, fet que li permet la presidència de l'assemblea i ser cap de l'Estat. Compartia posició amb un altre cònsol, sovint des d'aleshores persona de la seva elecció. No havien variat les funcions legislatives i executives del consolat, però sí que era novetat que una mateixa persona ocupés el càrrec consecutivament i durant tants anys. Per a celebrar la victòria (en 29

aC), escull els dies consagrats a Hèrcules perquè se l'associï amb l'heroi (Grimal, 1999, p. 46). En 28 aC, mitjançant la censura, realitza la *lectio senatus*, la inclusió dels nous membres del Senat recollits a l'*album senatus*, una mena d'inventari dels qui eren senadors. Aquest fet li donà un immens poder, ja que li permetia controlar la incorporació dels nous senadors. En juny de 27 aC, constatat el final de la guerra, renuncia als seus poders davant l'assemblea del Senat. Els senadors, atès el context inestable del moment i a la possibilitat d'una revifada bèl·lica del conflicte, i tenint en compte l'honradesa de l'acte de renúncia voluntària als poders que tenia fins aleshores, decideixen demanar-li que continuï dirigint els assumptes de l'Estat. Per a tal propòsit, més enllà del consolat, li atorguen l'*imperium* militar durant deu anys sobre els territoris de les províncies d'Hispania, la Gàl·lia i Síria, on hi havia conflictes armats i, per tant, les legions hi feien acte de presència. Es va convertir en comandant en cap de totes les forces militars, fet que mai havia ocorregut. Gràcies a una reforma de les pensions, va tallar tots els vincles dels soldats amb els seus generals. Establí terminis i condicions uniformes a tot l'exèrcit fixant un període estàndard de servei de 16 anys, incrementat després a 20 –va haver-se d'augmentar per a poder pagar les jubilacions dels veterans (Beard, 2016)–. I els va garantir, en la seva retirada, una paga en efectiu de les arque públiques per una suma de diners de 12 vegades la seva paga anual o un equivalent en terres. Aquesta reforma va ser gairebé inassolible: l'import anual de la paga corrent juntament amb els paquets de pensions per a tot l'exèrcit devia arribar a uns 450 milions de sestercis, més de la meitat de la totalitat d'ingressos tributaris anuals de l'imperi (Beard, 2016). Així, s'acabava d'una vegada per totes amb la interdependència dels soldats amb els seus generals perquè aquests els proporcionessin una jubilació, un fenomen que va ser freqüent en els últims anys de la República i que provocava les guerres civils. Ara, amb un exèrcit fidel a l'Estat, difícilment un general podria revelar-se guanyant-se el favor dels homes que comandava. “Va monopolitzar la força militar, però el seu règim no va assemblar-se en res a una dictadura moderna” (Beard, 2016). Roma i Itàlia es mantenien sorprenentment lliures de soldats, i després de “tres segles de milícia meitat pública meitat privada, va nacionalitzar de dalt a baix les legions romanes i les va

apartar de la política” (Beard). Els 300.000 integrants de l'exèrcit eren a les fronteres i a províncies en peu de guerra. A excepció de la Guàrdia Pretoriana. August, de fet, “va impedir que ningú pogués seguir l'exemple de la seva joventut: és a dir, reclutar un exèrcit privat i fer caure l'Estat”.

Se li concedeix, també, el títol de *princeps*, que no és nou i recorda als honors republicans. Tanmateix, rep el títol d'August, que atorga caràcter sagrat a la seva persona. Evocava a l'*auguratio*, l'observació dels presagis. Era un nom desconegut, innovador. Mai abans ningú s'havia anomenat així (Beard, 2016). Alguns li havien proposat que adoptés el nom de Ròmul, però va decantar-se per August. El *princeps senatus*, que normalment havia estat el senador de més avançada edat entre els excònsols, tenia el dret a parlar el primer. Podem imaginar, doncs, les sessions de l'assemblea del Senat, en què August parlava en primer terme. La resta de senadors, si no eren opositors fermes, li seguirien la corrent a partir de la seva primera intervenció. Les seves paraules creaven jurisprudència més enllà del sentit estrictament legal del terme. Al Senat, doncs, August esdevingué el personatge amb més influència. Això tenia un nom: *auctoritas*. Se l'havia guanyat: ja fos per mèrits dignes d'admirar, per honradesa i per patriotisme, així com per coerció i amenaça. Per aquesta concessió d'autoritat els seus actes i les seves declaracions eren “exemplars” en el sentit literal de la paraula.

En realitat, res havia canviat. La classe dirigent va continuar essent la mateixa, els privilegis del Senat

no varen ser eliminats, sinó que milloraren en molts aspectes, i els vells càrrecs estatals, com consolats, pretors i altres continuaren essent magistratures anhelades i ocupades (Beard, 2016). No era estrany que un sol home acaparés molts càrrecs al mateix temps. Menys rar era en aquests moments finals de la República. El que no era gens habitual, i d'aquí el canvi de paradigma que estava vivint el sistema, era que un mateix individu perllongués durant tant temps el poder de les magistratures en la seva persona. Sobre tot, el consolat, renovat constantment. Es permetia tal situació perquè tenia una "missió excepcional" (Grimal, 1999, cap. 3). I perquè hi havia veritable temor que esclatés un nou conflicte armat. També perquè Roma necessitava pau i tothom estava fart de la guerra i dels conflictes entre romans.

Després del 27 aC, el Principat podia encaminar-se cap a una monarquia, abolint les institucions oligàrquiques republicanes, o cap a la restauració republicana. No hi havia un pla realment ben estructurat: la política d'August es va basar en una llarga sèrie d'experiments pràctics, improvisacions, falsos començaments i alguns fracassos (Beard, 2016). Essent conscient que si prenia la primera opció, August podia córrer la mateixa sort que el seu oncle, Cèsar, optà per la recreació dels valors republicans. Hem d'entendre que la política romana patrocinava el seny, el valor personal i el patriotisme. Els ciutadans a qui llur naixement els concedeix una

responsabilitat envers els seus ciutadans tenen uns deures particulars: han de protegir i cuidar el poble, la seva clientela. August, en part, va agafar-se a aquest pretext per a governar. Encara que, probablement, se sentís moralment obligat a fer-ho com a bon romà membre de l'oligarquia (Grimal, 1999, cap. 3). Ciceró va intentar substituir l'antiga jerarquia fundada exclusivament en el naixement per una basada en la virtut i la puresa personal. Ciceró proposava que l'ascens a la política no depengués de l'origen social de la persona. August, però, de família noble, va treballar en una

doble direcció: va mantenir l'aparença republicana en tot moment malgrat que acumulava més i més poder a volta que passava. Va restaurar el règim oligàrquic que Cèsar havia abolit. No es va posar la classe senatorial a la contra. El final de la República i el final de l'*establishment* van ser dues coses diferents (Flaig, 2011, p.76). Va construir la nova realitat tenint-los en compte i, sovint, beneficiant-los. La constatació d'aquesta política transportada a la realitat va ser la permanència de les dues principals estructures oligàrquiques: el Senat i els comicis. Però llur funcionament ara estaria dirigit per l'home que els déus havien elegit com a guia. Va exercir tanta influència en les eleccions que el procés democràtic popular va quedar completament destrossat (Beard, 2016). August va anar construint situacions de fet. Va consolidar el Principat a partir de la realitat, sense alterar substancialment els valors republicans. Les seves accions li atorgaren legitimitat davant el poble. Segons Charles Maurice de Talleyrand la legitimitat provenia de l'incontestable dret a governar sense possibilitat de ser revocat. John Locke defensava que era el dret a governar de manera incontestable atribuït per una institució. Theodor Mommsen, per la seva part, assegurava que tant Talleyrand com Locke tenien raó, i que els seus plantejaments eren complementaris (Flaig, 2011, p.76). Mommsen, doncs, ens dona la clau per entendre d'on provenia la legitimitat d'August, l'*auctoritas*. El seu poder, evidentment, emanava d'unes institucions romanes. Però fou també perquè tenia suficient fortalesa per a no trobar cap grup opositor suficientment preparat per a plantar-li cara, sobretot després de l'any 33 aC. N'hi ha que prefereixen parlar d'acceptació en comptes de legitimitat. Segons aquest punt de vista, el Principat era un sistema específic d'acceptació: la monarquia era legítima però la posició dels emperadors no es basava en la legitimitat sinó en l'acceptació (Flaig, 2011, p.67-84).

Amb la voluntat de subratllar que ell era la personificació dels valors republicans i que n'era un ferm defensor, va renunciar a repetir any rere any en el càrrec de cònsol a partir del primer de juliol de l'any 23 aC. Fou cònsol 11 vegades en total entre el 43 i el 23 aC i, més tard, en dues ocasions aïllades. Per a aquell moment, ja s'havia consolidat en el poder i ningú dubtava que era el guardià de totes les magistratures republicanes. A partir d'aquesta data se li atribueix

la potestat tribunicia. Aquest era el major assoliment que va aconseguir la plebs. La potestat tribunicia era un poder en mans del Tribú de la Plebs. El tribunalat estava format per dos membres, normalment. Era un càrrec *sacer* (sagrat). Se li atribuïen les funcions de l'*auxilium* –la protecció judicial del plebeu–, la *intercessio* –dret a vet sobre les altres magistratures, inclòs el consolat– i la *prehensio* –potestat d'arrestar altres magistrats–. Presidia i convocava els judicis i proposava plebiscits. El Tribú de la Plebs es va crear en el 494 aC després del litigi entre patricis i plebeus anomenat la Secessió de l'Aventí o el Mont Sacre. Aquest càrrec era exclusiu per a la plebs. August no volia ni podia exercir el tribunalat. La seva estratègia fou la següent: retirar d'entre els poders del Tribú de la Plebs la seva raó de ser: la potestat tribunicia. I se la va reservar per a la seva persona. La importància d'aquest poder rau en la capacitat d'*intercessio* i en la inviolabilitat personal. Si gaudia de dret a vet sobre totes les magistratures, podia permetre's el luxe de renunciar al consolat: ara estaria per sobre dels cònsols. L'*ius intercessio* no va ser ideat per a tal propòsit, sinó per a protegir el plebeu d'eventuals abusos dels magistrats patricis. La potestat tribunicia fou l'essència del poder del Principat i de tots els futurs emperadors (González-Conde, 2005, p.459-494). Aquest poder havia de renovar-se cada 10 de novembre, dia que servirà per a comptabilitzar els anys de cada regnat. Val a dir, en defensa d'August, si és defensable, que en els últims anys el càrrec de Tribú de la Plebs havia estat exercit per personatges que havien fet ús de la demagògia i havien contribuït a incendiar els ànims a la ciutat en moments que calia rebaixar la tensió, com podia ser la carestia de gra quan Marc Antoni aturà el proveïment des d'Egipte. Treure-li poder al Tribú era, en certa manera, donar estabilitat i rebaixar la tensió a la ciutat. Contra la tradició, va mantenir l'*imperium militar*, com hem vist, que li permetia fer ús de la *coercitio*, és a dir fer complir i executar les lleis mantenint a la ciutat de Roma soldats armats: la guàrdia dels pretorians. Quedava fixada la concessió i acceptació de magistratures per al poder imperial: la potestat tribunicia, amb renovació anual; l'ocupació eventual del consolat de forma col·legiada; un nombre variable d'acclamacions imperatòries; i la seva exaltació com a *pater patriae*. La reforma del 23 aC, doncs, creava una poderosa arma de despotisme al costat de les institucions de la Repú-

blica. L'ús que es faria del poder dependria únicament de la persona del *princeps*.

Cada reforma que August ordenava li aplanava més el camí. El nou ordre funcionava. La plebs tornava a creure en els valors republicans ara que estaven sota el control d'August. Se l'idealitzava. Així i tot, va mantenir una aparença discreta en l'àmbit privat. No va viure en un gran palau, sinó en una casa al turó del Palatí, on s'hi podia trobar senadors o a on, de vegades, podia veure's la seva esposa Livia filant la llana (Beard, 2016). Una de les innovacions més importants i duradores en el temps fou la d'inundar el món romà amb la seva imatge. Escultures per tots els racons de l'imperi adopten un estil juvenil i idealitzant que recorda l'art clàssic de l'Atenes del segle V i constitueixen un evident i marcat contrast amb l'exagerat realisme característic dels retrats d'ancians plens d'arrugues de l'elit romana de principis de segle I aC. La idealització de la seva persona era total. Sobretot des que fou divinitzat. En el 8 aC, el Senat va decidir que el mes després de Juliol, en honor a Cèsar, es diria Agost. El Principat tenia uns engranatges ben engraixats per August. Tot estava llest per posar rumb a segles i segles d'emperadors, que passaran a la Història pels seus actes, com a tirans o com a savis, com a guerrers o com a pacifistes. Però tots deuran el fet d'haver estat inclosos als llibres d'Història a dues persones: a Juli Cèsar i a Cèsar August.

Conclusions

Cèsar Octavià va néixer un 23 de setembre del 63 aC, any de la conjura de Catilina. La literatura oficial va voler subratllar aquell dia, presentant-lo com el naixement del salvador que guiaria Roma i acabaria amb els vicis que havien corromput la puresa de la República com va fer Luci Sergi Catilina. Va morir un 19 d'agost de l'any 14. Alguns diuen que Livia el va enverinar per assegurar l'arribada de Tiberi al poder: l'enverinament, l'ús de metzines, era típic de les dones, doncs no requeria força física sinó d'astúcia. El seu cos fou traslladat des de Nola a Roma, recurrent uns 160 km. Fins i tot en el moment del seu funeral, la gent seguia debatent en què s'havia basat el règim d'August (Beard, 2016).

Les impressions concloents ens fan pensar que a Octavi no li importava tant el què com sí el com. No era primordial per a ell quin nom havia de rebre el nou

règim que a poc a poc anava dibuixant. Es tractava de la manera com bandejava els senadors i oligarques i s'apropiava dels poders de la República. El Senat va seguir existint per sempre més, així com totes les magistratures. No foren abolides. Ni foren ocupades per la mateixa persona. August va encarregar-se de presentar una situació de preservació de les institucions. La seva obra, fruit de l'enginy i l'astúcia, va ser la capacitat de despollar de poder totes les magistratures i apropiar-se'n. És imprescindible que compreguem la separació de la magistratura, la persona que eventualment exerceix la magistratura i el poder atribuït a la magistratura. Són tres peces diferents del mateix trencaclosques. August es quedarà amb una d'aquestes tres peces: el poder atribuït a les magistratures. L'exemple més clar i important que hem vist ha estat el del Tribú de la Plebs. No aboleix el càrrec. Ni l'ocupa ell. August va desproveir el Tribú del seu poder atribuït, la tribunicia potestat, que incloïa el dret de vet o *intercessio*, per apropiari-se'n ell. Com en aquest cas, amb tota la resta. Al meu entendre, aquesta és la clau de la transició pacífica de la República al Principat i el primer pas per a l'arribada del règim imperial.

La historiografia ha determinat que eren 6 els principals poders que foren desposseïts de l'últim rei, Tarquini el Superb, per a ser compartits en el nou règim de República oligàrquica: la *potestas*, com la capacitat de prendre decisions; l'*ius coercitio*, pel qual es feia complir la llei; l'*auspicium*, que permetia consultar la voluntat divina; la *prohibitio*; la *intercessio* o dret a vet; i l'*imperium*, entès com la capacitat de governar. Tots aquests poders, amb la caiguda de la monarquia, es van repartir entre diferents magistratures que es van crear per l'ocasió: el consolat, la pretura, la censura, els tribunats, les edilitats, la dictadura, etc. August efectua aquest mateix procés però a la inversa. Retorna tots els poders a una sola persona, ell, però en deixa les closques, que vindrien a ser les magistratures, per tal de simular continuïtat. És difícil creure que els seus coetanis no veiessin que August acumulava cada vegada més i més poder. La qüestió en la qual ens hem d'aturar un moment és si ja els estava bé als seus contemporanis que acumulés poder per sobre de tot el sistema republicà. Com s'ha dit, Theodor Mommsen assumia les tesis de Maurice de Talleyrand i John Locke: la superposició de les dues teories donava com a resultat que la legitimitat s'aconseguia

per l'incontestable dret a governar sense possibilitat de ser revocat i pel fet que aquesta potestat li atribuís una institució. August va tenir ambdues coses: les institucions republicanes li varen concedir els poders al mateix temps que el seu poder personal dissuadia qualsevol intent de cop d'Estat, malgrat intents i conjures. Egon Flaig (Flaig, 2011, p.76), per la seva banda, emfatitza no tant en l'*auctoritas* sinó en l'acceptació general de què va gaudir August. Segons el meu parer, i com hem pogut observar al llarg de l'article, August va desenvolupar la seva magna obra en un moment en què la població, la plebs, estava esgotada de les guerres. No en un sentit psicològic: qui més patia les guerres civils era la gent del carrer. Un exemple: el no proveïment de blat a Roma des d'Egipte per la negativa de Marc Antoni en els moments previs a la guerra civil amb Octavi a qui va afectar de ple va ser als estòmacs dels habitants de la ciutat. No és estrany pensar que a la ciutadania no li importés tant la República com sí la capacitat de la República per a protegir i cuidar la seva ciutadania. August era una aposta per a tal propòsit: en el context de la inestabilitat, corrupció i penúria, ell era ordre, honradesa i la possibilitat de recuperació econòmica.

Però August no només va tenir en compte la població, sinó també les elits oligàrquiques. No va suposar mai una amenaça pels interessos personals dels *nobiles*. Varen poder continuar mantenint el seu estatus. Només havien d'acceptar que la governació del país recauria en August. De fet, podem entendre la determinació en construir el Principat com la conseqüència de no haver estat a l'altura del que la República exigia dels seus governants. August era una nova possibilitat, una tabula rasa. August va portar els valors republicans a la seva màxima expressió. Pot semblar contradictori, però atenent al context d'enderrocament de totes les institucions republicanes, August va mantenir dempeus aquells valors sobre els quals s'havia forjat la societat que ell i els seus successors guiaran al llarg dels segles, deixant una marcada empremta no només en les pàgines de la Història sinó també en l'evolució de la cultura europea i occidental.

Referències

APIANO ALEXANDRINO. *Historia Romana II, Guerras Civiles*, 2, 8-9, trad. de Antonio Sancho Royo. Biblioteca Clásica Cremos, 83, Madrid, 1985.

BEARD, MARY. *SPQR. Una historia de la antigua Roma*. Traducció de Sílvia Furió Castellví, 2016. Barcelona: Crítica, Editorial Planeta, 2016.

FERRER MAESTRO, JUAN JOSÉ (2005). "Capítulo III. El apogeo de la República". A: FERNÁNDEZ NIETO, FCO. JAVIER (Coord.) *Historia Antigua de Grecia y Roma*. València: Tirant lo Blanch, 2005, p.373-418.

FLAIG, EGON. "The Transition from Republic to Principate: Loss of Legitimacy, Revolution, and Acceptance". A PALL, JOHANN ARNASON, RAAFLAUB, KURT. A. *The Roman Empire in context: historical and comparative perspectives*. New York: John Wiley & Sons Inc, 2011, p.67-84.

GRIMAL, PIERRE. "Capítol II. El Principat augustal", A *El segle d'August*. Barcelona: Edicions de 1984, 1999, p.45-60.

GONZÁLEZ-CONDE PUENTE, PILAR (2005). "Capítulo V. El Principado de Augusto y el comienzo del imperio". A FERNÁNDEZ NIETO, FCO. JAVIER (Coord.) *Historia Antigua de Grecia y Roma*. València: Tirant lo Blanch, 2005, p.459-494.

LEPELLEY, CLAUDE. *Rome et l'intégration de l'Empire - 44 av. J.-C. - 260 ap. J.-C. Tome 2. Approches régionales du Haut-Empire romain*. Paris: Presses Universitaires de France, 1998.